د لوړو زده کړو وزارت

التقوی د لوړو زده کړو مؤسسه

حقوقو او سیاسي علومو پوهنځی

اداره او دیپلوماسۍ څانګه

د نړیوال تجارت سازمان پیژندنه

د لیسانس دورې پایلیک

Ketabton.com

لیکونکی: سید ادریس

لارښود استاد: صفي الله صدیق

کال : ۱۳۹۸ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقریظ

قدرمن ورور سید ادریس د سید حامد زوی خپله د مونوګراف موضوع د (نړیوال تجارت سازمان پیژندنه) تر عنوان لاندې په ښه او درست شکل ترتیب او لیکلې ده ، موضوع یې په ساده او روانه پښتو ژبه لیکلې او تنظیم کړې ده ، هڅه او کوشش یې د ستایلو وړ دی ، زه یې د لارښود استاد په صفت یاده لیکنه د لیسانس دورې د پای لیک لپاره کافي بولم ، او په راتلوونکي کې ورته د لایزال رب څخه د نورو بریالیتوبونو لپاره استدعاء کوم.

په درنښت

صفي الله صدیق

د التقوی د لوړو زده کړو مؤسسې د حقوقو او سیاسي علومو پوهنځي استاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلاصه

د سوداګرۍ نړیوال سازمان (نړیوال تجارتي سازمان) چې په انګلسي کې ورته (World Trade Organization)وایي یو نړیوال څو ملیتي سازمان دي چې د نړیوالې سوداګرۍ قوانین تنظیموي، د نړیوال تجارت سازمان په ۱۹۹۵ زیږدیز کال کې تر منځ ته راغي چې یو له ځوانو سازمانونو د نړیوالو سازمانونو له جملې څخه دي د نړیوال تجارت سازمان مودندې عبارت دي له: (د ۲۸ تجارتي موافقت نامو اجرایوي مدریت او نظارت، د تجارتي اختلافو حل ته رسیده ګې، د غړو هیوادونو د تجارتي اصولو برسې او ارزونه، مخ پر ودې هیوادونو ته ښونه او تخنیکې مرسته ورسره چې د څو اړخیزه تجارت ګټه او مزایاوو څخه برخوردار شې، له نور نړیوالو سازمانونو سره د نړیوال اقتصاد په مدیریت کې همکاري کول، همدارنګه د نړیوال تجارت سازمان عام تشکیل عبارت دی له (د وزیرانو کنفرانس، عام مجلس، عمومي اسمبلي، د منازعاتو د حل ارګان)، له بلې خوا د نړیوال تجارت سازمان ارکان عبارت دي له (د وزیرانو کنفرانس غونډه، عمومي شورا د اختلافاتو د حل او فصل رکن، د تجارتي کړنلارې د څیړنې رکن)، افغانستان د یاد سازمان غړیتوب په ۲۰۱۵ م کال کې ترلاسه کړی دی.

په نړیواله سطحه د دولتونو تر منځ د تجارتي اړیکو د تنظیم لپاره د دایمي ارګان شتون اړین دی تر څو د هیوادونو تر منځ د تجارتي اړیکو په برخه کې د شخړو او اختلافاتو د واقع کیدو مخنیوی وشي چې هغه د نړیوال تجارت سازمان دی، دا چې د نړیوال تجارتي سازمان شتون اړین دی نو د هغې په اړه خلکو ته د معلوماتو وړاندې کول هم اړدین دي چې زما د موضوع په اهمیت دلالت کوي

د موضوع د لیکنې څخه مې موخه د نړیوال تجارت سازمان د ایجاد ، فعالیتونو او تشکیلاتو په اړه خلکو د معلوماتو وړاندې کول دی.

د موضوع په لیکنه کې مې له کتابتوني میتود څخه استفاده کړې ده ، د موضوع اړوند معلومات مې د معتبرو علمي منابعو څخه راټول کړي دي.

د موضوع د لیکنې څخه وروسته دې پایلې ته ورسیدم چې: د نړیوال تجارت د بهبود لپاره د نړیوال تجارت سازمان یو ګټور ارګان دی چې له امله یې د نړۍ د مختلفو هیوادونو تر منځ تجارتي اړیکې ټینګیږي او له بلې خوا د نړیوال تجارت په برخه کې د پیښیدونکو شخړو مخنیوی کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ

خپل ګران پلار جان ته چې زما د شخصیت په جوړونه او د ژوندانه په ټولو کارونو کې یې نه ستړي کېدونکي هلې ځلې کړي ، همېشه یې را ته په رڼتینولۍ او سولې لارښونه کړې خپلې ګرانې مور جانې ته چې زما فراغت یې د ژوندانه غټ ارمان او ارزو وه او د ژوندانه په هره برخه کې یې راسره تکلیفونه ګاللي او همېشه یې په پښتنه مینه پاللی یم او په اخر کې یې د خپلې کورنۍ ټولو غړو او د افغانستان غیور ملت ته ډالۍ کوم.

په درښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

مننلیک

زه سید ادریس د سید حامد زوی د التقوی د لوړو زده کړو مؤسسې د حقوقو او سیاسي علومو پوهنځي د اداره او دیپلوماسۍ څانګې فارغ التحصیل یم او د راسپارل شوي مونوګراف د لیکلو او تهیه کولو چارې مې د محترم لارښود استاد صفي الله صدیق په همکارۍ او مشورو بشپړې کړې دي، چې په لومړي سر کې د دې موضوع لیکل اسانه کار نه وو، خو د خپل لارښود استاد څخه په ډېره فکري او علمي مینه د زړه له کومې مننه کوم، چې ماسره یې مرسته او کومک کړی او هیڅ نوعه هلې ځلې یې را څخه دریغ نه کړې، برعلاوه د دې اثر په لیکلو کې یې راسره همکاري کړې، په څلور کلنه تحصیلي دوره کې یې هم لازمې مشورې راکړې او همېشه یې خپل مسؤلیت ته متوجه کړی یم، د التقوی د لوړو زده کړو مؤسسې، د حقوقو او سیاسي علومو پوهنځي رئیس، مور او پلار، ورونو او په خاصه توګه محترم استاد او نورو استادانو څخه مننه کوم چې زما د شخصیت جوړونه کې یې کافي زیار ویستلی او دوی ته د کامیاب، عزتمند او د ژوند په ټولو برخو کې د هوسا او نېکمرغه ژوند غوښتونکی یم، چې زمونږ ذهنیت یې وطن ته د خدمت کولو او د دې زوربدلي ملت د هوسا ژوند او د هېواد د ابادۍ لپاره یې رهنمایې کړی دی، د هڅو او نېکو احساساتو څخه یې منونکی یم.

په درنښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

سرليکونه **صفحه**

سريزه.. ۱

د موضوع اهميت.. ۱

د موضوع اهداف.. ۲

د موضوع د غوراوي لاملونه ۲

پخوانيو ليکنو ته کتنه ۲

د موضوع اړونده پوښتنې ۳

د ليکنې تګلاره.. ۳

د موضوع حدود ۳

د موضوع پلان.. ٤

لومړی فصل

د نړيوالو سازمانونو پيژندنه ، تاريخي شاليد او ځانګړتياوې

لومړی مبحث: د نړيوالو سازمانونو پيژندنه او تاريخچه ٥

لومړی مطلب: د نړيوالو سازمانونو پيژندنه ٥

دويم مطلب: د نړيوالو سازمانونو تاريخي شاليد ٦

لومړی جز: نړيوالې خصوصي ټولنې.................................... ٨

دويم جز: نړيوالې عمومي ټولنې ۹

دويم مبحث: د نړيوالو سازمانونو ځانګړتياوې ۱۰

لومړی مطلب: د دولتونو يو ځای والی.................................. ۱۰

دويم مطلب: د اساسنامې لاسليک ۱۱

دريم مطلب: د فعاليت دوام او غځونه.................................. ۱۱

څلورم مطلب: ګډې موخې ۱۲

پنځم مطلب: د سازمان اداري واحدونه ۱۲

دريم مبحث: د نړيوالو سازمانونو حقوقي هؤيت ۱۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی مطلب: د نړیوالو سازمانونو د حقوقي هویت مفهوم ۱۳
دویم مطلب: د نړیوالو سازمانونو د حقوقي هویت اثار ۱٤
څلورم مبحث: په نړیوالو سازمانونو کې غړیتوب.. ۱٤
پنځم مبحث: د نړیوالو سازمانونو ډولونه.. ۱٥
لومړی مطلب: د جغرافیایي جوړښت پر اساس د نړیوالو سازمانونو ډولونه.. ۱٦
لومړی جز: جهانشموله سازمانونه.. ۱٦
دویم جز: سیمه ییز سازمانونه ۱٦
دریم جز: بین القاروي سازمانونه ۱٦
دویم مطلب: د غړیو یا هم د مؤسیسنو له پلوه د نړیوالو سازمانونو ډولونه.. ۱٦
لومړی جز: نا دولتي سازمانونه ۱۷
الف: نادولتي انتفاعي سازمانونه.. ۱۷
ب: نا دولتي غیر انتفاعي سازمانونه.. ۱۷
دویم جز: دولتي سازمانونه.. ۱۷

دویم فصل

نړیوال تجارت سازمان پیژندنه

لومړي مبحث: د نړیوال تجارتي سازمان پیژندنه او تاریخي سیر ۱۸
لومړي مطلب: د نړیوال تجارتي سازمان پیژندنه ۱۸
دویم مطلب: د نړیوال سازمان تاریخي بهیر.. ۱۹
دوهم مبحث: د نړیوال تجارتي سازمان فعالیتونه او موخې ۲۲
لومړي مطلب: د نړیوالو تجارتي سازمان فعالیتونه ۲۲
دویم مطلب: د نړیوال تجارتي سازمان اهداف ۲۳
دریم مبحث: په نړیوال تجارتي سازمان کې د غړیتوب طرزالعمل ۲٤
لومړی مطلب: په نړیوال تجارتي سازمان کې د غړیتوب طرز العمل ۲٤
دویم مطلب: په نړیوال تجارتي سازمان کې د افغانستان غړیتوب ۲٥
څلورم مبحث: د نړیوال تجارتي سازمان اداري تشکیل.. ۲۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړي مطلب:د وزيرانو کنفرانس ۲۷
دويم مطلب: عام مجلس.. ۲۸
دريم مطلب: عمومي اسمبلي ۲۹
ثلورم مطلب: د منازعاتو د حل ارگان ۲۹
پنځم مبحث: دنړيوال تجارتي سازمان ارکان.. ۳۰
لومړي مطلب د وزيرانو کنفرانس غونډه ۳۰
دويم مطلب: عمومي شورا ۳۰
دريم مطلب: د اختلافاتو د حل او فصل رکن... ۳۱
ثلورم مطلب: د تجارتي کړنلارې د ثيرنې رکن....................................... ۳۱
پايله ۳۲
وړانديزونه.. ۳۳
مأخذونه... ۳٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

سريزه

الحمدلله رب العالمين والعاقبة للمتقين والصلوة والسلام على سيد الانبياء والمرسلين محمد واله واصحابه اجمعين اما بعد :

نړيوال تجارت په هغو منظمو قواعدو پورې اړه لري چې د هغه له مخې توكي او خدمات د هيوادونو تر منځ تبادله كيږي ، د دې سربېره د هيوادونو ګمركونو او هغو سميو ته هم شامل دي چې په تجارت پورې تړاو لري.

د نړيوالې تجارتي تبادلې ستونزې له ډير پخوا څخه موجودې دي ان چې د يوناني ښارونو تر منځ هم دغه ستونزې لا هغه مهال موجودې وې ، مګر په نړيوال تجارت كې په تاريخي ډول پرمختګ او ترقي راغلې ده خو تر ټولو زيات پرمختګ د دويم نړيوال جنګ څخه وروسته راغلی چې له كبله يې د نړيوال تجارت په ډګر كې بين المللي سازمان د فبروري په اول كال ۱۹۹۵ م كې رامنځته شو ، خو نړيوال نظام چې د دې نماينده ګي كوي نيمه پيړۍ وړاندې رامنځته شوي يعنې په كال ۱۹۴۵ كې د كات قواعد د نړيوال تجارت لپاره وضع كړل شول د دغه اتفاق څخه په ډيره چټكۍ رسمي نړيوال سازمان رامنځته شو چې ديته د كات سازمان وويل شو او بيا دغه سازمان په څو كلونو كې زيات پرمختګ وكړ ، د دې پرمخت تر ټولو ستر وخت له ۱۹۸۲ تر ۱۹۹۴ پورې وو ، چې په پای كې نړيوال تجارتي سازمان رامنځته شو ، كات په منظم ډول د توكو تجارت تنظيم كړ او نړيوال تجارتي سازمان بيا اوس مهال ملكي او فكري خدمات تنظيموي.

دا چې د نړيوال تجارت سازمان كله رامنځته شو ، په كومو برخو كې فعاليتونه كوي ، څه موخې لري ، دا او ديته ورته نور موضوعات په دې ليكنه كې څيړل شوي دي.

د موضوع اهميت

ياده موضوع خورا مهمه ده ځكه چې په نړيواله سطحه د دولتونو تر منځ د تجارتي اړيكو د ترتيب او تنظيم لپاره د دايمي اركان شتون اړين دی تر څو د هيوادونو تر منځ د تجارتي اړيكو په برخه كې د شخړو او اختلافاتو د واقع كيدو څخه مخنيوی وشي چې هغه د نړيوال تجارت سازمان دی ، د دې ليكنې په ذريعه تاجر افراد په دې پوهيږي چې د نړيوال تجارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر مهال باید کوم قواعد په نظر کې ونیسي چې پر اساس يې د نړیوالو تجارتي شخړو د رامنځته کیدو مخنیوی کیږي چې دا یوه مهمه مسئله ده چې زما د موضوع پر اهمیت باندې دلالت کوي.

د موضوع اهداف

د یادې موضوع د لیکنې اهداف په لاندې ډول دي:
۱ـ د نړیوال تجارتي سازمان د مفهوم واضح کول.
۲ـ د نړیوال تجارتي سازمان د ایجاد په هکله خلکو ته د معلوماتو وړاندې کول.
۳ـ د نړیوال تجارتي سازمان سازمان د تشکیلاتو او ارکانو په اړه د معلوماتو وړاندې کول.
۴ـ په نړیوال تجارت سازمان کې د افغانستان د غړیتوب په اړه خلکو ته د معلوماتو وړاندې کول.

د موضوع د غوراوي لاملونه

د لاندینیو لاملونو پر اساس مې دا موضوع غوره کړه:
۱ـ د یادې موضوع په اړه د ځانګړې او مفصلې لیکنې نشتون.
۲ـ دا چې تجارت د هیوادونو او افرادو په اقتصاد جوړونه کې خورا رول لري ، دا چې په نړیواله سطحه د تجارت د رشد لپاره کوم ارګان شتون لري او د ستونزې پر مهال تاجر افراد باید کومې مرجع ته مراجعه وکړي د همدې مواردو د روښانه کولو په موخه مې یاده موضوع د مونوګراف لیکنې لپاره غوره کړه.

پخوانیو لیکنو ته کتنه

د یادې موضوع په اړه په ځینو کتابونو کې یادونه شوې لکه:
۱ـ رضا موسی زاده (سازمانهای بین المللی) خو یاد کتاب په فارسي ژبه لیکل شوې چې زموږ اکثره پښتانه ورونه ترې استفاده نشي کولی.
۲ـ محمد اکبر زاهد (نړیوال سازمانونه) خو په یاد کتاب کې د یوې قصې په شکل د یادې موضوع په اړه یادونه شوې چې د لوستونکو لپاره زړه تنګوونکې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ ـ محمد مصطفی نیازی (د نړیوال تجارت حقوق) په یاد کتاب کې د ځینو مفرداتو په اړه په مجمل ډول یادونه شوې ، خو ما په دې لیکنه کې د نړیوال تجارت سازمان په اړه معلومات په مفصل ډول په پښتو ژبه راټول کړي او څېړلي مې دي.

د موضوع اړونده پوښتنې

د یادې موضوع په لاندې پوښتنې مطرح کیږي:

۱ ـ د نړیوال تجارت سازمان یعنې څه ؟

۲ ـ د نړیوال تجارت سازمان کله رامنځته شو ؟

۳ ـ د نړیوال تجارت سازمان د ایجاد موخې او فعالیتونه کوم دي ؟

۴ ـ د نړیوال تجارت سازمان ارکان او عام تشکیل کوم دی ؟

د لیکنې تګلاره

د یادې موضوع په لیکنه کې مې له کتابتوني میتود څخه استفاده کړې ده ، د موضوع اړوند معلومات مې له معتبرو علمي کتابونو څخه راټول کړي او په اړونده ځایونو کې مې ځای پر ځای کړي او په پوره علمي امانتدارۍ مې د هغوی حواله د لیکوال د نوم ، د کتاب نوم ، جلد او صفحې په ذکر کولو سره په لمن لیک کې ذکر کړې ده او په اخره کې مې د مصادرو په فهرست کې هم ترې یادونه کړې ده.

د موضوع حدود

دا چې د تجارت په برخه کې په ملي او نړیواله سطحه ارګانونه ایجاد شوي دي په ملي سطحه د تجارت په برخه کې د اطاق تجارت شتون لري او په نړیواله سطحه د تجارت نړیوال سازمان دی ، په یاده موضوع کې ما د تجارت نړیوال سازمان باندې بحث کړی ، دا چې د تجارت نړیوال سازمان کله رامنځته شو ، د کومو اهدافو لپاره ایجاد شو ، اوس مهال په نړۍ کې د تجارت سازمان کوم فعالیتونه ترسره کوي ، په دې لیکنه کې په همدې موارد و باندې بحث شوی دی ، بناء اطاق تجارت څېړنه زما د موضوع د حدودو څخه بهر ده او زما د موضوع حدود نه تشکیلوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موضوع پلان

ياده موضوع د خلاصې او مقدمې سربېره لاندې عنوانونو ته مشتمله ده:

لومړی فصل : (د نړيوالو سازمانونو پېژندنه ، د نړيوالو سازمانونو تاريخي شاليد ، د نړيوالو سازمانونو ځانګړتياوې ، د نړيوالو سازمانونو حقوقي هويت ، په نړيوالو سازمانونو کې غړيتوب او د نړيوالو سازمانونو ډولونه.)

دويم فصل : (د نړيوال تجارتي سازمان پيژندنه او تاريخي سير ، د نړيوال تجارتي سازمان فعاليتونه او موخې ، په نړيوال تجارتي سازمان کې د غړيتوب طرز العمل ، د نړيوال تجارتي سازمان عام اداري تشکيل او د نړيوال تجارتي سازمان ارکان)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی فصل

د نړیوالو سازمانونو پیژندنه ، تاریخي شالید او ځانګړتیاوې

په دې فصل کې به دبیلا ، بیلو مبحثونو په ترڅ کې د نړیوالو سازمانونو پیژندنه ، د نړیوالو سازمانونو تاریخي شالید ، ځانګړتیاوې ، حقوقي هؤیت ، په نړیوالو سازمانونو کې غړیتوب او د نړیوالو سازمانونو ډولونه د بحث لاندې نیسوو .

لومړی مبحث : د نړیوالو سازمانونو پیژندنه او تاریخچه

د موضوع د ښه وضاحت په موخه لومړی د نړیوالو سازمانونو معنی او مفهوم روښانه کوم او بیا د نړیوالو سازمانونو په تاریخچه (پیدا ایښت) باندې بحث کوم.

لومړی مطلب : د نړیوالو سازمانونو پیژندنه

نړیوال سازمانونه د غړو دولتونو هغه ټولګه ده چې د یوه هوکړه لیک پر اساس رامنځته کیږي او غړي هیوادونه خپلې ګډې موخې د ځانګړو اداري واحدونو او ارګانونو په چوکاټ کې په دوامداره توګه پر مخ وړي.[1]

یا په بل عبارت د هیوادونو هغه ټولګه چې نړیوالو حقوقو ته ژمن وي ، د یو سند په اساس د ګډو او دوامداره موخو د لاسته راوړلو په منظور سره راټول شوي وي ، د نړیوالو سازمانونو په نوم یادیږي.[2]

یا د نړیوالو حقوقو له نظره نړیوال سازمان هغه سازمان ته وایي چې دولتونه یې غړیتوب ولري ، که څه هم یو شمیر سازمانونه له نا دولتي بنسټونو رامنځته شوي ، خو دلته مو له نړیوالو سازمانونو څخه د بحث اصلي موضوع هغه نړیوال سازمانونه دي کوم چې له دولتونو رامنځته شوي ، نړیوال سازمان د دولتونو تر منځ د یوې هوکړې پر بنسټ رامنځته کیږي ، په دې ترتیب د هیوادونو هغه ډلې چې د تړون پر بنسټ رامنځته شوې نه وي نړیوال سازمان یې بللی نه شو.[3]

[1] رضا موسی زاده (۱۳۹۳هـ ش) . نړیوال سازمانونه ، ژباړن : محمد نظیم سمون ، کابل : مستقبل خپرندویه ټولنه ، دویم چاپ ، ص ۷

[2] محمد اکبر زاهد (۱۳۹۷هـ ش) . نړیوال سازمانونه، ژباړن: محمد عالم امین، جلال اباد: مومند خپرندویه ټولنه، لومړی چاپ ، ص ۱۹

[3] عبدالبصیرسباوون (۱۳۹۷هـ ش) . نړیوال سازمانونه ، جلال اباد : لیکوال خپرندویه ټولنه ، ص ۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم مطلب : د نړيوالو سازمانونو تاريخي شاليد

په نړيواله کچه د سوداګريزو راکړې ، ورکړې مخ پر پراخيدونکي وده او پراختيا د نړيوالو سازمانونو د ايجاد ، رامنځته کيدو او پراختيا لامل او علت بلل کيږي.

د روابطو او عامه پوهاوي په برخه کې د ميکانيزم او د نړيوالې سوداګرۍ پرمختګ او ودې د داسې سازمانونو اړتيا پيدا کړه چې د يوه بنسټيز چوکاټ او قوانينو له مخې فعاليت وکړي.

په غالب ګمان د نړيوالو سازمانونو شاليد په نړۍ کې د لومړنيو حکومتونو له رامنځته کيدو سره تړلی بلل کيږي ، د بيلګې په توګه د لرغوني يونان د فيلسوفانو په ليکنو او سندونو کې د نظامي ټولنو او نړيوالو سوداګريزو تړونونو مثالونه موندلی شو ، چې د اوسنيو سازمانونو لومړنۍ بيلګې بلل کيدای شي.

په لرغوني يونان او روم کې ډير پخوا د کنسول په نوم سازمانونه او ټولنې وې چې د نورو هيوادونو پر پولو او بندرونو کې يې د خپلو سوداګرو له حقونو او فعاليت څخه دفاع کوله ، خو دا چې د کنسول کاري چوکاټ يوازې تر بهرنيو پولو او بندرونو محدود و او په نورې بهرنۍ نړۍ کې يې هيڅ ډول سياسي مسؤوليت نه درلود ، د سفير په نامه نور کسان بهر ته واستول شول ، چې د اړونده هيوادونو سياسي چارې په بهر کې تنظيم کړي.[1]

د وخت په تيريدو سره دغه دوه ګونې ديپلوماسۍ (کونسول - سفير) د ايټاليا حکومت د غوښتنې پر اساس د دايمي ديپلوماتيک سفير (Permanent diplomatic ambassador) په نوم ياده شوه او له ديپلوماتيک پلاوي سره د سفيرانو ليږد راليږد له همدغه وخت څخه دود شو.

خو د وخت په تيريدو سره د نړيوالو اړيکو پراختيا او پيچلتيا د نړيوالو او سيمه ييزو ستونزو په حل کې د دايمې سفيرانو نا توانايي ښکاره کړه ، په ځينو برخو کې به ستونزې نه يوازې له يوه هيواد سره تړلې وې ، بلکې څو هيوادونه يې په بر کې نيول[2] ، چې د حل لارو چارو د موندلو لپاره به د هيوادونو د استازو په ګډون يو شمير نړيوال کنفرانسونه هم جوړيدل ، او تر ډيره به د هيوادونو ترمنځ ستونزې له دې لارې هواريدې ، دا ډول کنفرانسونه

[1] جعفر هاند (۱۳۹۳هـ ش) ، نړيوال سازمانونه ، جلال اباد : مومند خپرندويه ټولنه ، دريم چاپ ، ص ۲
[2] هماغه ، رضا موسی زاده ، نړيوال سازمانونه ، ص ۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا د نولسمې پیړۍ له نیمایي راپدیخوا ډیر دود شول ، د لته د بیلګې په توګه په لنډو کې د نولسمې پیړۍ یو شمیر کنفرانسونه یادوو ، چې د ستونزو د هواریدو په موخه جوړ شوي و:
د ناپلیون له جګړو وروسته په (۱۸۱۵م) کال کې د اروپا سترو ځواکونو په دغه وچه کې د امنیت او ثبات د راوستلو په موخه ویانا بین الدولي کنګره جوړه کړه ، په اصل کې د ویانا کنګره چې معاصر سیاسي پوهان یې لومړنی نړیوال یا بین الدولي سازمان بولي په اروپا کې د نړیوالې همکارۍ ، سوداګرۍ او امنیت لپاره د ګډونوالو هیوادونو تر منځ د نظرونو د شریکولو او تبادلې ځای و ، دغه راز له لومړۍ نړیوالې جګړې وروسته په (۱۹۱۸م) کال کې د پاریس د مذاکراتو کنفرانس د (۱۹۱۹م) کال د وارسا تړون رامنځته کیدو ته لار هواره کړه.
تر دغو نیټو مخکې او وروسته هم د دوو او څو هیوادونو تر منځ ګڼ کنفرانسونه جوړ شوي چې په خپلو کې یې تر ډیره شته ستونزې هوارې کړې دي ، د سیاسي علومو پوهان پر دې باور دي چې د ویانا کنګره د نړیوالو سازمانونو د جوړولو او رامنځته کولو ستر لامل و ، په داسې حال کې چې لومړي الکساندر د فاتحو ځواکونو د ټولنې ایجادول او جوړول غوښتل ، په یادې کنګره کې وړاندیز وشو چې وخت نا وخت دې منظم کنفرانسونه جوړ شي ، خو داسې ونشول او یوازې به د اړتیا پر مهال غونډې کیدلې ، په ټولیزه توګه په دغه لړۍ کې څلور کنګرې جوړې شوې:

- په (۱۸۱۸م) کال کې د اکس لاشاپل (Aix-la chapelle) کنفرانس
- په (۱۸۲۰م) کال کې د تروپو او لباخ (Troppau and Laibach) کنفرانس
- په (۱۸۲۱م) کال کې د تروپو او لباخ (Troppau and Laibach) کنفرانس
- په (۱۸۲۲م) کال کې د ویرونا (Verona) کنفرانس

په پیل کې د دې پرلپسې غونډو او کنفرانسونو په جوړولو کې یوازې د منظمو او څو اړخیزو غونډو پر اړتیاوو او بنسټیزیدو ډیر ټینګار کیده ، خو وروسته ولیدل شول چې دا ډول خصوصي کنفرانسونه ټولې سیمه ییزې او نړیوالې ستونزې نشي هوارولای.
په نولسمه پیړۍ کې بیا د یو شمیر هیوادونو له استازو جوړې بیلا ، بیلې ډلې او سازمانونه رامنځته شول ، چې د نړیوالو اړیکو په رغولو او ټینګولو کې یې مهم رول ولوبوه ، په دې لړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې ځینې ډلې د هیوادونو او ځینې نورې بیا د اشخاصو په واسطه جوړې شوې ، په اصل کې باید د نړیوالو دولتي سازمانونو او نړیوالو خصوصي سازمانونو ریښې په همدغو ټولنو او اتحادیو کې ولټول شي.[1]

لومړی جز : نړیوالي خصوصي ټولني

د غه اتحادیې (ټولنې) د خصوصي اشخاصو او صنفي ټولنو له خوا د خپلو ګټو د دفاع او ملاتړ په موخه جوړې شوې وې ، په (۱۹۴۰م) کال کې د غلامۍ پر ضد د مبارزې د نړیوال کنفرانس په ترڅ کې یو کنوانسیون تصویب شو ، چې دغه کنوانسیون له بشري حقونو څخه د ملاتړ په برخه کې د خصوصي ټولنو او اشخاصو لو یه لاسته راوړنه وه.
له (۱۸۴۰م) کال څخه تر لومړۍ نړیوالې جګړې پورې شاوخوا (۴۰۰) دایمي او خصوصي ټولنې جوړې شوې ، چې هرې ټولنې او اتحادیې ځانګړي اهداف پر مخ وړل لکه:

- د سره صلیب نړیواله کمیټه (۱۸۲۳م)
- د بین المجالس ټولنه (۱۸۸۹ م)
- د نړیوالو حقوقو ټولنه (۱۸۷۳ م)
- د ادبیاتو او هنرونو ټولنه (۱۸۷۸ م)
- د سوداګرۍ نړیواله خونه (۱۹۱۹ م)

بلاخره د دې ټولنو چټک پرمختګ د دې سبب شو چې په (۱۹۱۰م) کال کې د نړیوالو اتحادیو عمومي ټولنه جوړه شوه ، عمومي ټولنه د نړیوالو اتحادیو د فعالیتونو د همغږۍ او د چارو د سمون په موخه جوړه شوې وه ، خصوصي اتحادیو ته په عمومي ټولنه کې د غړیتوب لپاره یو لړ شرطونه وټاکل شول چې په دې ډول دي: (د یوه دایمي ارګان شتون ، عمومي ګټې په پام کې نیول او ټولو هیوادونو او اشخاصو ته د غړیتوب ازاد حق ورکول).
د یادونې وړ ده چې دغو ټولنو د تیرو کنفرانسونو بر عکس ، منظمې غونډې او خپل منځي همکارۍ لرلې ، د دې ټولنو فعالیتونه داسې وو چې ځینې وختونه به دولتي چارواکو ، ښاریانو او ملي شخصیتونو هم په کې برخه اخیسته ، په خصوصي اتحادیو کې د دولتي

[1] هماغه ، جعفر هاند ، نړیوال سازمانونه ، ص ۳ ـ ۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

چارواکو ګډون او همدا راز له دولت سره د دوی همکاري يو داسې جوړښت رامنځته کړ چې د دولتونو او خصوصي اشخاصو تر منځ د همغږۍ او مرستې پر يو واحد مرکز بدل شو.[1]

دويم جز : نړيوالې عمومي ټولنې

دا چې خصوصي اتحاديو ښه نتيجه ورکړه ، نو دا کار د دې سبب شو چې عمومي نړيوالې اتحاديې (ټولنې) يې هم رامنځته کړې ، يعنې د هيوادونو تر منځ يې اتحاديې رامنځته کړې يعنې نړيوال سازمانونه يې رامنځته کړې ، د بيلګې په توګه د پيسو د مقدار د اوزان نړيواله کنګره چې په (۱۸۲۸م) کال کې رامنځته شوه ، چې بيا وروسته په د متريک يا اندازې په اتحاديې بدله شوه ، همدرانګه د کارګرانو د قانوني حمايت خصوصي اتحاديه چې وروسته بيا دا د کار نړيوال سازمان باندې بدله شوه ، نو نړيوالې عمومي اتحاديې په دې ډول تعريفوو چې: هغه نهادونه دي چې د يو سند پر اساس (دوه اړخيز يا څو اړخيز تړونونو) چې د هيوادونو او سازمانونو څخه تشکيل شوي دي او په فعاليتونو يې په دوامداره توګه سره وې ، هغه کړنې چې خصوصي اتحاديو به په خپلو منځو کې سره حل او فصل کولې ، عمومي نړيوالو اتحاديو دغه کړنې د هيوادونو په کچه د بحث لاندې ونيولې او دغه موضوعاتو کې يې سره همکاري کوله ، نو په مختلفو وختونو کې مختلفې نړيوالې عمومي اتحاديې رامنځته شوې ، د ارتباطاتو او اړيکو لپاره د ويانا کنګره په (۱۸۱۵م) کال کې رامنځته شوه ، همدرانګه په (۱۸۹۰م) کال کې د اوسپنې د ليږد ، رالېږ نړيواله اتحاديه رامنځته شوه ، همدارنګه په هغه وخت کې خلکو د پوست خدماتو ته هم ضرورت لره چې بلاخره په (۱۸۷۴م) کال کې د پوست نړيواله اتحاديه رامنځته شوه ، چې هر (۵) کاله وروسته به يې يوه غونډه کوله او دايمې دفتر يې هم درلوده ، همدرانګه د امراضو په اړه په (۱۹۰۳م) کال کې په پاريس کې د روغتيا عمومي نړيوال دفتر رامنځته شو ، د اقتصاد په برخه کې د چاپ حق نړيواله اتحاديه او د زراعت نړيواله مؤسسه رامنځته شوه ، که څه هم دغه کنفرانسونه ، خصوصي اتحاديې او عمومي نړيوالې اتحاديې د سازمانونو د پيدا ابښت لپاره يو اساس وو خو بيا هم دغو ټولو د ټولو هيوادونو ګټې په نظر کې نه وې نيولې او کړنې يې هم دومره نړيوالې نه وې

---

[1] هماغه ، رضا موسی زاده ، نړيوال سازمانونه ، ص ۴ ـ ۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

، په لومړي ځل په (۱۹۱۹م)کال کې دملتونوټولنه سازمان رامنځته شو،چې نړیوالې همکارۍ ته یې پراختیاورکړه اوفعالیتونه یې هم نړیوال شول،همدرانګه په(۱۹۴۵م)کال کې دبل نړیوال سازمان رامنځته کیدل چې اوس مهال هم دوام لري اودنړۍ(۱۹۳)هیوادونه په کې غړیتوب لري.[1]

دویم مبحث : د نړیوالو سازمانونو ځانګړتیاوې

د نړیوالو سازمانونو کلیمه ډیرې وختونه د جوړښت (تأسیس) سند پر بنسټ د دولتونو راټولیدو ته ویل کیږي ، هغه چې د یوې ټاکلې تګلارې او چوکاټ د ننه ځینې ګډې موخې د همیشنیو فعالیتونو په واسطه څاري ، دغه سازمانونه لاندې ځانګړنې لري:

لومړی مطلب : د دولتونو یو ځای والی

نړیوال سازمانونه اصلاً د دولتونو پواسطه رامنځته کیږي او دولتونه د یو سازمان له جوړولو وروسته هغه ته خپل استازي معرفي کولي ، تر څو له خپلو ګټو ساتنه وکړي ، د بیلګې په توګه د ملګرو ملتونو سازمان یادولای شو ، چې په هغه کې د دولتونو استازي شتون لري او په زیات شمیر بحثونو او پریکړو کې برخه اخلي ، البته د یو شمیر سازمانونو غړي د دولتونو استازي نه بلکې د خلکو استازي دي لکه اروپایي پارلمان چې د نړیوالو سازمانونو د وروستیو بدلونونو په لړ کې په اروپا کې رامنځته شو.
که څه هم د نړیوالو سازمانونو بنسټګر معمولاً دولتونه دي خو د دې تر څنګ یو شمیر نادولتي سازمانونه هم شته ، د بیلګې په ډول د کار نړیوال سازمان د هوکړه لیک له مخې د هیوادونو پر استازو سربیره د کراګرانو د ټولنو استازې او کار مشران هم کولای شي د سازمان په غونډو او پریکړو کې برخه واخلي.
د تلګراف او مخابراتو نړیوال سازمان غړي د خپل دولت استازي نه ، بلکې د مسلکي متخصصینو او کارپوهانو په توګه په دې ټولنه کې دنده لري ، دغه راز د نړیوالې محکمې

[1] هماغه ، محمد اکبر زاهد ، نړیوال سازمانونه ، ژباړن: محمد عالم امین، ص ۱۶ ـ ۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

قاضيان د خپل هيواد استازيتوب نشي کولای ، بلکې د بې پلوۍ اصل ته په پاملرنې ټول حقوقي مسايل په عادلانه توګه څيړي.[1]

دويم مطلب : د اساسنامې لاسليک

د دولتونو يو ځای والی د نړيوال سازمان د جوړيدا په لار کې مهم عنصر ګڼل کيږي ، خو تر څنګ يې د اساسنامې يا بنسټليک لاسليکول هم اړين دي ، له اساسنامې پرته د دولتونو هر ډول يوځايوالی د سازمان د تأسيس سبب نشي کيدای ، د اساسنامې د نه تصويب په صورت کې د دولتونو يو ځای کيدل به د هغو کنفرانسونو په څير وي چې د لنډې او ټاکلې مودې او ځانګړي هدف لپاره جوړيږي او د برخوالو د نظرياتو له تبادلې وروسته پای مومي ، د اساسنامې لاسليکول دوه بنګينې لري:

۱ : د سازمان د موجوديت اعلان: نړيوال سازمانونه د ځو اړخيزو تړونونو له مخې رامنځته کيږي لکه د معاهداتو حقوق د نړيوالو سازمانونو يوه مهمه برخه تشکيلوي ، په دې اساس د اساسنامې تصويب د نړيوالو سازمانونو د جوړيدو په برخه کې تر ټولو لومړۍ اړتيا ده او له تصويب پرته د اساسنامې اجراء الزاميت نه لري.

۲ : حقوقي او نړيوال هويت پيدا کول: د اساسنامې لاسليک نړيوال سازمان ته حقوقي هويت وربښي او له ځانګړو حقوقو او تکاليفو څخه يې برخمنوي ، حقوقي هويت نړيوالو سازمانونو ته په خپلو چارو کې خپلواکي ورکوي او د غړو هيوادونو په وړاندې يې له هر ډول توپير څخه خوندي کوي ، نړيوال سازمانونه د خپلو کړنو او اقداماتو پر وړاندې مسؤوليت لري ، همدارراز د بوديجې ، توکو او کارکوونکو په برخه کې استقلال لري.[2]

دريم مطلب : د فعاليت دوام او غځونه

دا چې د نړيوالو سازمانونو فعاليتونه پر نړيوالو مسايلو څرخي نو د دې ډول مسئلو حل هميشنيو او دوامداره فعاليتونو ته اړتيا لري ، له همدې امله وينو چې زيات شمير سازمانونه د خپلو فعاليتونو دوام ته ځانګړې مهالويش نه دی ټاکلی او دا د هميشنيو

---

[1] هماغه ، عبدالبصير سباوون ، نړيوال سازمانونه، ص ۳ ـ ۴
[2] هماغه ، رضا موسی زاده ، نړيوال سازمانونه، ص ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

نړیوالو اړتیاوو له کبله دي ، د بیلګې په ډول د ملګرو ملتونو نړیوال سازمان چې د نړیوالې سولې او امنیت مسؤولیت پر غاړه لري نشي کولی چې خپل دغه هدفت ته د رسیدو لپاره ځانګړې نیته په ګوته کړي.[1]

څلورم مطلب : ګډې موخې

دولتونه د عامه ګټو د تأمین په خاطر ، د نړیوالو سازمانونو په چوکاټ کې ګډې موخې پر مخ وړي ، د سازمان موخې په حقیقت کې د هغه د فعالیت حدود او ساحه په ګوته کوي ، هغه سازمانونه چې ګډې موخې لري پر دوه برخو ویشل شوي:
الف: د عمومي موخو لرونکي سازمانونه.
ب: د ځانګړو موخو لورنکي سازمانونه.
تر ټولو مهم او ستر سازمان چې پورتنۍ دواړه موخې تعقیبوي د ملګرو ملتونو سازمان دی هغه سازمانونه چې ځانګړې موخې لري د شمیر له مخې خورا ډیر دي ، دا ډول سازمانونه ځکه ځانګړي بللی شو چې بیلا ، بیلې موخې لري لکه (ناټو سازمان، وارسا سازمان، د اسلامي هیوادونو سازمان او داسې نور.)[2]

پنځم مطلب : د سازمان اداري واحدونه

په یو نړیوال سازمان کې د اداري واحدونو او څانګو شتون هم اړین دی ځکه اداري واحدونه د یو سازمان د چاڑو پر مخ بیولو لپاره مهم عناصر دي او له دې پرته یو سازمان خپلې چارې په سمه توګه پر مخ بیولی نشي ، له همدې امله هر سازمان یو شمیر مهمې اداري څانګې (برخې) لري چې په دې ډول دي: (عمومي اسامبلي ، دارالانشاء او اجرائیه شورا).[3]

دریم مبحث : د نړیوالو سازمانونو حقوقي هویت

د موضوع د وضاحت په موخه لومړی د نړیوالو سازمانونو د حقوقي هویت مفهوم او بیا د نړیوالو سازمانونو د حقوقي هویت اثار د بحث لاندې نیسم.

---

[1] هماغه ، عبدالبصیر سباوون ، نړیوال سازمانونه ، ص ۶
[2] هماغه ، رضا موسی زاده ، نړیوال سازمانونه ، ص ۱۰
[3] هماغه ، عبدالبصیر سباوون ، نړیوال سازمانونه ، ص ۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی مطلب : د نړیوالو سازمانونو د حقوقي هویت مفهوم

له دویمې نړیوالې جګړې وروسته د نړیوالو دولتي سازمانونو د حقوقي هویت په اړه جدي بحثونه روان و ، یو شمیر حقوقپوهانو او سازمانونو لکه د نړیوالو اختلافونو د حل بانک ، د خسارې د ورکړې کمیسیون او د دانوب سیند نړیوال کمیسیون ، نړیوالو سازمانونو ته د حقوقي هویت پر ورکړې ټینګار کاوه ، همدارراز د شخړو د حل تړون ( ) لومړۍ مادې د ملتونو تولنې او سویس هیواد تر منځ داسې حکم کاوه (د ملتونو ټولنه له نړیوال هویت او حقوقي اهلیت څخه برخمنه ده او د نړیوالو حقوقو پر بنسټ د سویس داخلي محاکم حق نه لري چې د سازمان له خوښې پرته دغه سازمان تر عدلي او قضایي تعقیب لاندې راولي) .

د ملګرو ملتونو منشور (۱۰۴) ماده هم د دغه سازمان د حقوقي هویت په اړه ورته حکم کوي :(د ملګرو ملتونو سازمان په هر غړي هیواد کې له حقوقي اهلیت څخه برخمن دی ، تر څو وکولی شي خپلې دندې او مسؤولیتونه په سمه توګه تر سره کړي) .

د منشور په (۱۰۵) ماده کې هم د ملګرو ملتونو د مزایا او مصؤنیتونو یادونه شوې ده ، د دې مادې لومړۍ فقره داسې حکم کوي : (هر هغه سازمان چې د یوه غړي دولت په خاوره کې فعالیت کوي له یو لړ امتیازونو او مصؤونیتونو څخه برخمن دي څو د موخو په تر لاسه کولو کې ورسره مرسته وکړي) .

دلته پوښتنه پیدا کیږي چې ایا نړیوال سازمان خپل حقوقي هویت د کوربه هیواد له داخلي حقوقو څخه اخلي او که له نړیوالو حقوقو ؟

د دې پوښتنې ځواب د نړیوالې محکمې په هغه پریکړه کې موندلای شو چې د ملګرو ملتونو پر کارکوونکو د وارد شوې خسارې د جبران په هکله شوې وه .

د یادې پریکړې له مخې نړیوالې محکمې سازمان ته د نړیوال هویت پر ورکړې ټینګار کاوه ، په پریکړه کې زیاته شوې چې سازمان بشپړ حقوقي اهلیت لري او کولی شي چې دعوا اقامه کړي ، محکمې دغه راز زیاته کړې وه چې سازمان د خپل همدې حقوقو پر اساس کولی شي د نړیوال شخصیت یا هویت حق ځان ته خوندي کړي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

محکمه وړاندې زیاتوي چې له حقوقي پلوه نړیوال سازمانونه او دولتونه سره توپیر لري ځکه د یوه دولت او نړیوال سازمان حقوق او مسؤولیتونه سره بیل دي ، نړیوال سازمان د بین المللي حقوقو تابع او د دعوا اقامې حق ورته خوندي دی.[1]

دویم مطلب : د نړیوالو سازمانونو د حقوقي هویت اثار

کله چې په نړیواله سطحه یو سازمان حقوقي هویت ترلاسه کړي نو د لاندینیو اثارو درلودونکی شي:

ـ په تصمیم نیونه کې ازادي او استقلال: یو سازمان په خپل قلمرو کې د تصمیم نیونې په اړه ازاد وي او مسؤولیت به یې سازمان ته راجع کیږي نه دولتونو ته.

ـ په مالي امورو کې د سازمان ازادي: هر حقوقي شخص ، نړیوال سازمانونه د مالي امورو په اړه ازاد دي ، که څه هم د سازمان مالي مصارف هیوادونه ورکوي ، ولې د بودیجې تشخیص او لګونه د یو سازمان په غاړه وي.

ـ په حقوقي امورو کې ازادي : سازمانونه په خپلو کړونو کې مسئول دي ، همدارنګه سازمانونه د دعوا په اقامه کولو کې هم مستقل دي.

ـ د دارایي او اموالو په درلودلو کې استقلال او ازادي: د یو نړیوال سازمان ، اموال او دارایي د سازمان پورې اړه لري نه د سازمان په غړي هیوادونو پورې.

ـ د ځانګړو مزایاو او مصؤونیتونو څخه برخورداره کیدل خصوصاً په هغه هیواد کې چې د سازمان مقر یا مرکز وي.[2]

څلورم مبحث : په نړیوالو سازمانونو کې غړیتوب

په نړیوالو سازمانونو کې غړیتوب په دولتونو پورې اړه لري، خو یو شمیر سازمانونه له دې حق څخه په استثنایي او ناقصه توګه استفاده کوي.

ځینې سازمانونه لکه د ازادۍ بخښنې غورځنګونه نبایي د غړیتوب محدود حق ولري ، دغه ډول بنسټونه د یوه هوکړه لیک له مخې چې د مشارکت تړون(Asociation agreement) په

[1] هماغه ، رضا موسی زاده ، نړیوال سازمانونه ، ص ۱۲
[2] هماغه ، محمد اکبر زاهد ، نړیوال سازمانونه ، ژباړن: محمد عالم امین ، ص ۲۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم یادیږي د نړیوالو سازمانونو د څارونکي غړي په توګه منل کیږي.
څارونکي غړي یوازې د سازمان په غونډو کې د ګډون حق لري ، د پریکړې حق نه لري ، د څارونکي غړیتوب د ملګرو ملتونو په سازمان او د سازمان په فرعي څانګو کې منل شوې موضوع ده چې یو زیات شمیر سازمانونه له همدې حق څخه په استفادې د ملګرو ملتونو له سازمان سره همکاري کوي.
که څه هم د نړیوالو سازمانونو اصلي غړي دولتونه دي خو له دې سره سره یو شمیر سازمانونه د غړیتوب په برخه کې ځینې محدودیتونه لري ، یو شمیر سازمانونه د ټولو هیوادونو پر مخ خلاص دي خو ځینو نورو بیا خپل غړیتوب محدود کړی او یوازې یو څو ځانګړي هیوادونه په کې د غړیتوب حق لري، د ملګرو ملتونو سازمان د غړیتوب له پلوه یو خلاص سازمان دی خو ناټو او اروپایي ټولنه محدود سازمانونه ګڼل کیږي.
په نړیوالو سازمانونو ې غړیتوب کیدای شي له کوم قید او شرط پرته وي خو کله ، کله د ځینو شرایطو تاکل اړین او لازم ګڼل کیږي ، همدار راز ځیني وخت بنایي دغه شرایط له ځانګړو تشریفاتو سره مل وي ، مثلاً په خپله د سازمان لخوا یوه ځانګړي هیواد ته د غړیتوب بلنه او یا هم د سازمان د یوه ارګان له لورې د یو هیواد د غړیتوب منل.
ځینې سازمانونه بیا د غړیتوب لپاره ځانګړي شرایط لري او د یوه ژمنلیک پر اساس له غړو هیوادونو ژمنه اخیستل کیږي لکه د بشري حقونو درناوی او دیموکراسۍ پلي کول ، همدغه راز په سازمان کې د غړیتوب لپاره د هیوادونو اقتصادي وضعیت په پام کې نیول کیږي ، هغه سازمانونه چې پیچلی جوړښت لري شرایط یې معمولاً د غړو هیوادونو لخوا ټاکل کیږي ، د دې ډول سازمانونو داخلي جوړښت او پریکړې د غړو تر منځ اندول ته په پام سره تر سره کیږي.[1]

پنځم مبحث : د نړیوالو سازمانونو دولونه

د نړیوالو سازمانونو ډولونه د مختلفو شمارو تر چتر لاندې تر څیړنې لاندې نیسو.

[1] هماغه ، رضا موسی زاده ، نړیوال سازمانونه ، ص ۱۶ ـ ۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی مطلب : د جغرافيايي جوړښت پر اساس د نړيوالو سازمانونو دولونه

د جغرافيايي جوړښت پر اساس سازمانونه په درې ډوله دي: (نړيوال يا جهاني ، سيمه ييز او د براعظمونو تر منځ يا د سيمې هاخوا سازمانونه)

لومړی جز : جهانشموله سازمانونه

هغه سازمانونه دي چې د غړيتوب دروازه يې د ټولو هيوادونو پر مخ خلاصه وي او صلاحيت يې هم نړيوال وي ، په دې مانا چې هر هيواد کولای شي په نوموړو سازمانونو کې غړيتوب تر لاسه کړي په دې شرط چې د نړيوال سازمانونو شرايط يې پوره کړي وي لکه نړيواله ټولنه ، ملل متحد ، يو نسکو ، يونيسف او داسې نور.

دويم جز : سيمه ييز سازمانونه

هغه سازمانونه دي چې د غړيتوب د ترلاسه کولو دروازه يې د ټولو هيوادوالو پر مخ پرانيستې نه وي بلکې د يوې ځانګړې وچې او يا هم د جغرافيايي موقعيت په اړه د غړيتوب دروازه يې پر مخ پرانيستې وي ، په دې مانا چې يو محدود شمير هيوادونه پکې شامل وي ، او صلاحيت يې هم يوې جغرافيوې پورې وي ، لکه اروپايي اتحاديه ، د امريکايي هيوادونو سازمان ، ايکو سازمان او داسې نور.

دريم جز : بين القاروي سازمانونه

هغه سازمانونه دي چې نړيوال نه وي او نه هم د يوې سيمې هيوادونه په کې غړيتوب ولري ، بلکې د څو سيمو هيوادونه په کې شامل وي لکه د اسلامي هيوادونو سازمان او د ناپيمان هيوادونو کنفرانس.[1]

دويم مطلب : د غړيو يا هم د مؤسيسنو له پلوه د نړيوالو سازمانونو دولونه

په نوموړې طبقه بندۍ کې د نړيوالو سازمانونو ويش په درې ډوله دی: (دولتي سازمانونه او نا دولتي سازمانونه)

---

[1] هماغه ، محمد اکبر زاهد ، نړيوال سازمانونه ، ژباړن: محمد عالم امين ، ص ۴۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی جز : نا دولتي سازمانونه

هغه سازمانونه دي چې د غیر دولتي افرادو لخوا منځته راغلي وي او باید ووایو چې دغه سازمانونه د نړیوالو حقوقو تابع نه وي ، او په دوه ډوله دي.

الف : نادولتي انتفاعي سازمانونه

هغه سازمانونه دي چې مستقیماً یې هیوادونه ملاتړ نه کوي ، بلکې په غیر مستقیم ډول یې هیوادونه تر شا وي ، د نا دولتي انتفاعي سازمانونو ښه مثال ګڼ ملتیز سازمانونه دي یاد شرکتونه د نړیوالې سوداګرۍ او نړیوالو اړیکو په برخه کې د پام وړ رول لوبوي.

ب : نا دولتي غیر انتفاعي سازمانونه

د یوه یا څو هیوادونو له ښاریانو څخه جوړ یو نادولتي او غیر انتفاعي هویت دی چې فعالیتونه یې د ټولنې د افرادو اړتیاوو ته د ځواب ویلو په موخه تاکل کیږي.

دویم جز : دولتي سازمانونه

هغه سازمانونه دي چې په هغو کې یوازې هیوادونه کولی شي چې غړیتوب تر لاسه کړي ، د دې سازمانونو ډیری برخه له دویمې نړیوالې جګړې وروسته رامنځته شول ، چې په بیلا بیلو سیاسي ، اقتصادي او پوځي برخو کې فعالیتونه کوي.[1]

[1] هماغه ، رضا موسی زاده ، نړیوال سازمانونه ، ص ۳۴ او ۳۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم فصل

نړیوال تجارت سازمان پیژندنه

په دې فصل کې د بیلا بیلو مبحثونو په ترڅ کې د نړیوال تجارتی سازمان پیژندنه او تاریخې سیر ، د نړیوال تجارتي سازمان فعالیتونه او موخې ، په نړیوال تجارتي سازمان کې د غړیتوب طرز العمل او د نړیوال تجارتي سازمان اداري تشکل او ارکان د بحث لاندې نیسم.

لومړي مبحث : د نړیوال تجارتي سازمان پیژندنه او تاریخي سیر

د موضوع د ښه وضاحت په موخه لومړی د نړیوال تجارتي سازمان پیژندنه او بیا د نړیوال تجارتي سازمان تاریخي سیر د بحث لاندې نیسم.

لومړي مطلب : د نړیوال تجارتي سازمان پیژندنه

د سوداګرۍ نړیوال سازمان (نړیوال تجارتي سازمان) چې په انګلسي کې ورته (World Trade Organization)یو نړیوال څو ملیتي سازمان دي چې د نړیوالې سوداګرۍ قوانین تنظیموي دغه سازمان په ۱۹۹۴ کال کې په مراکش د معاهدې په پایله کې تاسیس شو تر څو هغه نقشه یا پلان د ملګرو ملتونو په چوکاټ کې تکمیل کړي چې د نړیوال دویم جنګ څخه وروسته رامنځته شو په حقیقت کې نړیوال تجارتي سازمان د عامه معاهداتو او کات د ګمرې تعرفو پایله دي خو د دې سره د نړیوال تجارت په ډګر کې اساسي رول لوبوي[۱] او د غړو تر منځ اختلافات او ناسم پوهاوي حل و فصل کوي. نوموړي سازمان د سویس هیواد په جینوا ښار کې موقیعت لري. او د کارکونکو شمیر یې ۲۲۵ تنو ته رسیږي. د دي سازمان غړو هیوادونو ، د همدي سازمان ۳۰ پریکړه لیکونه لاسلیک کړي او د پریکړو حقوقي او تطبیقي اړخونه ته یې ژمن دي. د ۲۰۰۷ کال د نومبر تر میاشتي پوري د دې سازمان ټول غړي ۱۵۰ هیوادونو ته رسیدل ، ویتنام د دې سازمان وروستۍ ګډونوال غړي دي دا سازمان دیرش ناظر غړي چې په پدې توګه یې غړیتوب منل شوي : الجزایر ، روسیه ،سعودي عربستان ،بلاروس او اکرین په کال (۱۹۹۳) ،سودان لاو ازبکستان په کال (۱۹۹۴) ویتنام ، چیلي او تونګا په کال (۱۹۹۵)کې قزقستان په (۱۹۹۵)کې ، قزاقستان په (۱۹۹۶)کې ،

[۱] محمد مصطفي نیازي (۱۳۹۷ل) ، د نړیوال تجارتي حقوق ، جلال اباد ، یار خپرندویه ټولنه ، ص ، ۱۳۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

ازربايجان او د لايو جمهوري ديموكراتيک په کال (۱۹۹۷)کې ، ساموا په (۱۹۹۸)کې ، ارندوا ، لبنان ،بوسنيا او هر زګونيا ، بوتان او کيپ ورډ په (۱۹۹۹)کې ، يمن په (۲۰۰۰) باهاما او تاجکستان په(۲۰۰۱) کې ايتوپيا په(۲۰۰۳)کې ، ليبيا ، عراق ، افغانستان ، سربيا او مونتينګرو په (۲۰۰۴)کې ايران او سايوتومه په کال (۲۰۰۵) کې د دې سازمان غړي شوي دي.[1]

دويم مطلب : د نړيوال سازمان تاريخي بهير

د نړيوال تجارت سازمان په ۱۹۹۵ زيږديز کال کې تر منځ ته راغي چې يو له ځوانو سازمانونو د نړيوالو سازمانونو له جملې څخه دي چې په حقيقت کې دغه سازمان ځاي نيونکې د تعرفي او تجارت (ګاټ) د هوکړه ليک دي چې ياده موافقت نامه په ۱۹۴۷ زيږديز کال کې منځ ته راغلې وه نو په همدې اساس ويلي شو چې که د نړيوال تجارت سازمان ځوان دي نو د څواړخيزه تجارت (ګاټ) مخينه تر شپيتو کلونو اوړي. د نړيوال تجارت سازمان چې د څو اړخيزه نړيوال تجارت د روابطو د تنظيم او پرمختګ په اساس منځ ته راغلي نن سبا په نړۍ کې يو له لويو سازمانونو څخه دي د نړيوال تجارت سازمان د جوړيدو تاريخي بهير به په لاندې جملو کې واضح کړو .د ۱۹۲۱-۱۰۳۹ پورې د دوه جنګونو تجربې دا رامعلومه کړه چې د تعرفو ، سهمونو او نور تجارتې مسايلو په نړي کې د تجارت مخه نيولې وه چې په اصل کې د هغه هيوادونو په منځ کې د بې کاري ستونزه تر حده ډيري شوي وه چې د مخ پر ودې هيوادونو له ډلي څخه ګڼل کيدل خو په حقيقت کې لومړي نړيوال جنګ اروپا ته ديري ستونزي راولاړي کړي لکه د پيسو د نرخ ټيټوالي د موازني له منځه تلل د بيکاري انتها او دي ته ورته مسايلو اروپايې هيوادونه جمع امريکا متحده ايالات دې ته تړ کړل چې د خپلو صنايعو او نورو اقتصادي مسايلو د حل په موخه نوي سياست غوره کړي. د لومړي نړيوال جنګ نه چې لس کال تير شول نو اروپايې هيوادونو خپل د اقتصاد پياوړي او د خپلي داخلې د توليداتو صنعت ته يې د امکان تر حده وده ورکړه ، خو د ځنو محدوديتونو په اساس نړيوال

---

[1] صفى الله تګاب (۲۰۱۹/۹/۶ ز) ، ويکيپيډيا : نړيوال سوداګريز سازمان ، (۱۳۹۸/۱۱/۲۹ ل) ، https://ps.m.wikipedia.org/wiki/نړيوال- سوداګريز-سازمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

تجارت ښه وده ونه کړه. نو په همدې اساس د نړیوالې ټولنې د نظر لاندې په ۱۹۲۷ زیږدیز کال کې د ۵۰ هیوادونو د استازو په ګډون د جینیوا ښار کې کنفرانس تر سره شو چې د نړیوال تجارت په مخکې شته خنډونه له منځه یوسې او اقتصادي لیبرالیزم ته لاره هواره کړي. خو دغه کنفرانس اخري اعلامیه د نصیحت په توګه پاتې شوه او د عمل جامه ور وانه غوښتل شوه. د دوهمې نړیوالې جګړې نه وروسته چې کومې اقتصادی ستونزې راولاړې شوي وې او د جګړې د خرابولو په اساس نو د نړیوالو تر منځ د سالم تجارتي رقابت د ودې لپاره د نړۍ هیوادونو سره داسې هوکړه وکړه چې د نړیوال تجارت سازمان دې له نړیوال بانک او د پیسو نړیوال صندق دې جوړ کړل شې. خو د دغه سازمان جوړیدنه امریکا د حاکمیت سره په ټکر کې وبلله نو په همدې اساس یاد سازمان منځ ته رانه غلي .۱۹۴۴ زیږدیزکال د جنګ له ختمیدو نه مخکې د امریکا جمهوررئس روزولټ په بلنه د برټن وودز ښار کې د یو کنفرانس په لړ کې چې د نړۍ د ۴۴ هیوادونو استازو پکې برخه اخیستي وه ، د پیسو نړیوال صندق او نړیوال بانک د جوړیدو هوکړلیک سره لاسلیک کړ دغه هڅې کولې شو وایو د دې لپاره وې چې د لومړۍ مالې تجارت ته وده ورکړي په یاد کنفرانس کې د نړیوال تجارت په هکله هم بحث وشو چې د بحث په نتیجه کې غوښتنه وشوه چې د تجارتي محدودیتونو مخه دې ونیول شې او ګمرکي حقوق دې راټیټ کړل شې او د نړیوال تجارت تر سر لاسلیک لاندې دې یو سازمان جوړ کړل شې.د دغه سازمان د جوړیدو په موخه امریکا په ۱۹۴۵ زیږدیز کال کې د یو کنفرانس د جوړیدو غوښتنه وکړه چې په کال ۱۹۴۶کې په لندن کې جوړ کړل شو. خو دغه کنفرانس بې له کومې نتیجې پای ته ورسید په دغه کنفرانس پسې سمدستې د ملګروملتونو سازمان د اقتصادي او ټولنیزې شورا له لورې یوه کمیټه جوړ کړل شوه چې د امریکا په شمول په کې نور غړې هیوادونه هم شامل وو چې د نړیوال تجارت سازمان منځ ته راتګ وڅیړې دغې کمیټې د نړیوال تجارت له پاره د منشور جوړیدنه اړین کار وباله چې په ۱۹۴۸ زیږدیز کال په هاوانا ښار کې د ۵۲ هیوادونو په شمولیت کنفرانس جوړ کړل شو او د یاد منشور د ډیرو هیوادونو له نیوکو لاندې راغې البته ډیرې هیوادونه د مخ پرودې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیوادونو په ګټه باله.[1] یوازې د استرالیا او لیبریا هیواد وتوانیدو چې یاد منشور تصویب په موخه په خپل پارلمان کې د بحث لاندې ونیسي نور هیوادونه او امریکا چې اصلي طراح هم ګڼل کیدل ونه توانیدل چې یاد منشور په خپل کنګرس کې په تصویب ورسوي. لومړۍ موخه دا وه چې دریمګړي بنسټ دي جوړ کړل شي چې د نړیوال اقتصاد سره د همکارې ترغیب ورکړي او د برټن وودز موسسې (نړیوال بانک او د پیسو نړیوال صندق) سره وتړي مکمله طرحه یې لومړي د ۵۰ هیوادونو د استقبال سره مخ شوه دا نو هغه شیبې وې چې د تجارت نړیوال سازمان (اي ټي او) دي د ملګرو ملتونو د یو تخصصي سازمان په توګه منځ ته راشي. د دغه سازمان منشور ډیر مناسب نه وه او د نړیوال تجارت له اصولو نه هم په کې زیادت شوي وې نو په همدې وجه نړیوال سازمان عملي بڼه تشکیل نه شوه خو د منشور یوه برخه یې د قرادادونو له جملې څخه وه ۳۷ مادې درلودی چې د ۲۳ هیوادونو ۱۲ د پرمختګ په حال کې هیوادونو او ۷ پرمختللي هیوادونو تر منځ سره پرې هوکړه وشوه چې دغه قراداد د تجارت او تعرفې عمومي موافقتنامې یا (ګاټ) په نامه ونومول شو البته تر کله چې د تجارت نړیوال سازمان تشکیل شوي نه وي نو دغه قراداد به د نړیوال تجارت سازمان ځاي نیونکې وي. نو په همدې توګه د تجارت او تعرفې عمومې موافقتنامه د ۱۹۴۷ زیږدیز کال د اکتوبر میاشتي په ۳۰ نیټه لاسلیک کړل شوه او د ۱۹۴۸ زیږدیز کال د جنوري میاشتې په لومړي نیټه د اجروړ وګرځیده چې د تجارت نړیوال قانون ګڼل کیده.[2]

د ګات هوکړه لیک په غړو هیوادونو کې د کارموندنې د زیاتوالي، تولید او د خلکو د ژوند د ښه والي په موخه منعقد کړل شوي وو. د نړیوال تجارت سازمان نه شتون او د ګاټ د هوکړه لیک تداوم باعث د دي شو چې ګاټ د تجارت نړیوال سازمان په څیر خپل کار ته دوام ورکړي، د ۱۹۴۸ نه تر ۱۹۹۴ زیږدیز کال پورې د تجارت او تعرفې عمومې موافقتنامې (ګاټ) ځنې قواعد په نړیوال تجارت باندې وضع کړل د دغو کلونو په اوږدو کې نړیوال تجارت دیره وده او پرمختګ وکړ خو بیا هم د ۴۷ کلونو په تیرویدو ګاټ د یوې موافقتنامې په بڼه پاتې شو. د ګاټ موافقتنامې له پیل نیټې نه د نړیوال تجارت سازمان تر جوړیدو پورې مذاکرات

[1] هماغه، محمد اکبر زاهد، نړیوال سازمانونه، ص ،۲۱۵-۲۱۶
[2] هماغه، رضا موسی زاده، نړیوال سازمانونه، ص ۱۸۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

روان ول چې تر ټولو مهم مذاکرات د اروګوئه مذاکرات ول چې اووه کاله يې دوام درلود بلاخره د همدې مذاکراتو په نتيجه کې د تجارت نړيوال سازمان منځ ته راغې چې د تجارت او تعرفې هوکړه ليک ځاي يې ونيوه دغه مذاکرات ډير جامع او تر نن ورځ پورې تر ټولو اوږد مذاکرات ګڼل کيږي[1]

دوهم مبحث : د نړيوال تجارتي سازمان فعاليتونه او موخې

د دې لپاره چې موضوع ښه روښانه شي لومړی د نړيوالو تجارتي سازمان فعاليتونه او بيا د نړيوالو سازمانونو موخې د بحث لاندې نيسم.

لومړي مطلب : د نړيوالو تجارتي سازمان فعاليتونه

د مخ پر ودې هيوادونو د سهم د زياتوالي له پاره کوښښ مخصوصاً هغه هيوادونه چې لږ مخ پر ودې دې او د هغوي معرفت له اقتصادي ودې سره د هغوي مشروع حق ګڼل کيږي.

د ګاټ موافقت نامې د اموالو په تجارت دير تاکيد لره په داسې حال کې چې نړيوال تجارت سازمان په دوه اصلي حوزو خدمات او د معنويي مالکيت حقوقو په برخه کې هم عملي کار پيل کړ د تجارت نړيوال سازمان د پورته ذکر شوو موخو د تر لاسه کولو په موخه لاندې اصول تعقيبوي.

د عدم تبعيض اصل د ګات د موافقتنامې د دريمې مادې د حکم په اساس د داخلې او خارجې لوازمو په وړاندې هر ډول تبعيض منع ده ، د بيلګې په توګه که يو غړي هيواد په بل غړي هيواد باندې څه ډول تعرفه يا ماليات وضع کوي نو دغه به هو به هو په بل غړي هيواد هم عملي کيږي يعنې هغه وايې (MFN) دوهم غړي هيواد سره به کوم توپير چلند نه کيږي دغه اصل ته د تجارت د ازادولو اصل د ګاټ موافقتنامې غړي هيوادونه د موافقتنامې د يولسمې مادې په اساس حق نه لري چې تعرفه او يا نور ګمرکې ماليات په صادراتو او يا هم پري نور بنديزونه ولږوي.

تجارتي مقرراتو ته د رونتيا ورکول اصل د ګاټ موافقتنامې د لسمې مادې په اساس د ټولو قوانينو ، مقرراتو ،قضايې پريکړو او اد ارې طرزالعملونو وضاحت بايد وشې چې په

---

[1] هماغه ، محمد اکبر زاهد نړيوال سازمانونه ، ص ۲۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلورلو ویش لو ، لیږد رالیږد او ذخیره کولو تاثیر لري.

دګمرکي تعرفو د کموالي اصل، د تجارت نړیوال سازمان هر غړي هیواد د تجارت نړیوال سازمان د موافقتنامې نه علاوه په خپلو کې سره دوه اړخیزې او څو اړخیزې ناستې ترتیبوي د تعرفو د کموالي په موخه.

د عادلانه یا منصفانه تجارت اصل: په دې اصل کې د سالم تجارتي رقابت زمینه مساعده کیږي او هغه مانع چې د دغه پرمختګ مخه نیسي له منځه وړل یې د دې اصل په اساس تر سره کیږي چې د هغه مواردو مخه نیسي چې د هیوادونو تولیداتو او تجارت به پکې زیان رسیږي.

د مخ پر ودې هیوادونو سره د متفاوت رفتار اصل له هغه هیوادونو سره مرسته چې د پرمختګ په حال کې دي چې د لږو تغیراتو په منلو سره اوږد مهاله اصلاحات راولي البته باید وویل شي چې د یادو قوانیون مراعت کولو کې استثنات شته دي داسې هم نه ده چې د هرې اقتصادي سطحې هیواد به د اصولو په شان منونکې وي د تجارت نړیوال سازمان دندې عبارت دي له:

- د ۲۸ تجارتي موافقت نامو اجرایوي مدریت او نظارت.
- د تجارتي اختلافو حل ته رسیده ګې.
- د غړو هیوادونو د تجارتي اصولو برسې او ارزونه.
- مخ پر ودې هیوادونو ته ښونه او تخنیکي مرسته ورسره چې د څو اړخیزه تجارت ګټه او مزایاوو څخه برخوردار شي.
- له نور نړیوالو سازمانونو سره د نړیوال اقتصاد په مدیریت کې همکاري کول.[1]

دویم مطلب : د نړیوال تجارتي سازمان اهداف

دنړیوال تجارتي سازمان اهداف عبارت دي له د ژوند کولو د سطحې لوړوالي ، د کار کولو پوره تضمین ، د واقعي ګټې زیاتیدل او مؤثره غوښتنه، په نړي کې د شته منابعو نه ګټه پورته کول ، د ژوند د کچې لوړول په غړو هیوادونو کې د بشپړ اشغال یا توظف تامینول ، د

---

[1] هماغه ، محمد اکبر زاهد نړیوال سازمانونه ، ص ۲۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

صنعت او سوداګرۍ پراختیا او پدې برخه کې له نړالو منابعو څخه بهتره استفاده ، هر اړخیزه او پایداره انکشاف ، د چاپیریال ساتنه او په بین المللي تجارت کې د پرمختګ په حال هیوادونو ونډه زیاتول او په نړیوال تجارت کې ورته د رشد زمینې مساعدول دي.[1]

همدارنګه د هیوادونو په منځ کې د تجارت او معاملاتو په اړوند د هر راز تمیز له منځه وړل ، ټول غړي هیوادونه به په تجارتي چارو کې د هغې مجموعي قواعدو تابعداري ک،ي چې د دوي له خوا وضع کړي شوي وي. د غړو هیواونو تر منځ په تجارتي تبادلې په ډګر کې د قیوداتو له منځه وړل.[2]

دریم مبحث : په نړیوال تجارتي سازمان کې د غړیتوب طرزالعمل

یاده موضوع په دوه مطلبونو ویشو په لومړي مطلب کې په نړیوال تجارتي سازمان کې د غړیتوب طرز العمل او په دویم مطلب کې په نړیوال تجارتي سازمان کې د افغانستان غړیتوب د بحث لاندې نیسم.

لومړی مطلب : په نړیوال تجارتي سازمان کې د غړیتوب طرز العمل

د نړیوال تجارت د سازمان د غړیتوب لپاره یو لړ شرطونه وضع کړي شوي دي سربیره د دې یو لړ اجراآت هم شته چې هغه باید تر سره کړل چې دا په لاندې ډول دي.

۱-نړیوال تجارتې سازمان د هغو هیوادونو لپاره چې په دې کې غړیتوب واخلي شرط کړي ، چې لومړی به د ګمرکې ټیکسونو د تخفیف تقسیم اوقات وړاندې کوي او بیا به هغه التزامات چې برې مکلف کیږي هغه به رعایت کوي.[3]

۲-د خدماتو په اړوند د التزام وړاندې کول:هیواد التزام تقسیم اوقات وړاندې کوي چې د خدماتو په ډکر کې تر سره کوي ، سربیره د دی به فعالیتونو او دندو برخې څرګنوي او د موانعو د له منځه وړلو لپاره تقسیم اوقات وضع کوي.

۳-د نړیوال تجارتي سازمان د معاهداتو رعایت: هغه هیوادونه چې له سازمان سره غړیتوب غوښتنه لري نو پروتوکول به امضاء کوي چې دا به د تطبیق التزام او د سازمان د ټولو

---

[1] هماغه ، صفی الله تکاب (۲۰۱۹/۹/۶ ز) ، ویکیپیډیا : نړیوال سوداګریز سازمان
[2] هماغه ، دنړیوال تجارت حقوق ، ص ۱۳۵
[3] صباح نعوش ، اسلامي نړۍ او نړیوال تجارتي سازمان ، یاده څیړنه په الجزیره ویب پاڼه کې نشر شوې ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاهداتو پابندي به په کې موجوده وي ، يوازي هغه معاهدات ورڅخه وځي چې د هغه د حکومتونو له خوا ناقص وي يا هم د مدني الوتکو معاهدات وي ، ځکه دا اختياري معاهدات دي نو کولای شي چې د اورګوای معاهدې سره موافقت وکړي او کولای شي چې دا امضاء هم نه کړي.[1]

په نړيوال تجارتي سازمان کې د يو هيواد قبلونه به په يوه لاره له دوو لاندې لارو څخه وي:
لومړی لار: مشخص هيواد به له ځانګړې کميټې څخه غوښتنه کوي چې د هغوي د غړيتوب په وړانديز غور وکړي ، د دې سره به هغه ليست هم موجود وي ، چې په ګمرکي ټيکسونو کې کموالي راولي ، دغه کميټه به لويو صنعتي هيوادونو څخه تشکيل وي د دې سربيره به هغه هيوادونه هم چې د غوښتونکې هيواد سره د تجارت اړيکې لري.
دويمه لاره: غوښتونکې هيوا د به خپله هغه ليست او تقسيم وقات د ګمرکو نو د ټيکسونو وړانديې کوي چې غواړي په سازمان کې غړي شي دغه کار به د مذاکراتو لپاره اساس وي ، په يو شمير حالاتو کې دواړه لارې په يو وخت کې بايد وکارول شي ، مشخص هي،اد به دګمرکونو ليست وړاندې کوي او په عين وخت کې به د ځانګړي کميټې له خوا ورکړي شوي ليست کې کموالي قبلوي.
د تجارت نړيوال تجارتی سازمان د تشکيل موافقت نامې د دولسمې مادې په اساس هر متقاضي هيواد چې غواړې د تجارت نړيوال سازمان غړيتوب ترلاسه کړي نو د هغه مواردو په اساس ورسره هوکړه کيږي چې د سازمان او متقاضي هيوادونو تر منځ پرې بحث کيږي له دې سازمان سره تړل کيدونکې هيوادونه په اصل کې د مذاکراتو نه وروسته له دې سازمان سره تړل کيږي.[2]

دويم مطلب : په نړيوال تجارتي سازمان کې د افغانستان غړيتوب

د نړيوال سوداګرې سازمان په ۱۹۹۴ کال کې جوړ شو هغه مهال افغانستان په کورني جنګ کي ښکيل و او يو سم مرکزي حکومت يې نه درلوده . که څه هم د طالبانو له راتګ سره په افغانستان کې نسبې امنيت ټينګ شو ، خو نړيوال د طالبانو حکومت په رسميت نه پيژند

[1] هماغه دنړيوال تجارت حقوق ، ص ۱۴۴
[2] فادي علي مكي (ــ) ، د كات او نړيوال تجارتي سازمان تر منځ پرتله ،لومړی چاپ، د لبنان څيړنو لوی مرکز شماره ۲۰۰ ، ص ۲۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په ملګرو ملتونو کې د مجاهدينو حکومت د استاد رباني استازي د افغانستان استازيتوب کاوه. د دې تر څنګ هغه مهال په افغانستان اقتصادي بنديزونه هم ولګېدل له همدې کبله حکومت ونشو کړای چې د نړيوالې سوداګرۍ په سازمان کې غړيتوب وغواړي ، خو کله چې په افغانستان کې د حامد کرزي تر مشرۍ نوې نظام رامنځته شو ، نو افغانستان هم په د ۲۰۰۴ کال د نوامبر په ۲۱ مه په دغه سازمان کې د غړيتوب رسمي غوښتنه وکړه.

د افغانستان له رسمي غوښتنه وروسته ، د نړيوالې سوداګرۍ سازمان د افغانستان په اړه د ۲۰۰۴ کال د ډيسمبر په ۱۳ مه يو کاري ټيم جوړ کړ چې له ۲۸ هيوادونو څخه جوړ او مشري يې هالنډ کوله. په دغو ۲۸ هيوادونو کې ډير يې هغه هيوادونه وو چې افغانستان تجارتي اړيکې ورسره لري ، لکه ګاونډي هيوادونه (چين ، پاکستان ،تاجکستان) هند ، جاپان ، روسيه ، سعودي عربستان ، اروپايي ټولنه او داسې نور.

د ۲۰۰۹ کال د مارچ په ۳۱ مه افغانستان د تجارتي سياستونو راپور وړاندې کړ چې د ۲۰۱۰کال د جولای په ۲۲ مه بيا د نړيوالې سوداګرې سازمان له خوا پرې پوښتني او ځوابونه راغلل.

د ۲۰۱۱کال د جنورۍ په ۳۱ مه د افغانستان په اړه د نړيوالې سوداګرۍ سازمان د کاري ټيم له خوا لومړنۍ ناسته وشوه او د افغانستان د غړيتوب ترلاسه کولو پورې يې په بيلا بيلو وختونو کې پنځه ناستي وکړي(چې دويمه ناسته يې د ۲۰۱۲ کال د جون په ۱۸ مه دريمه ناست يې د ۲۰۱۲ کال د ډيسمبر په ۷ ما يې څلورمه ناسته يې د ۲۰۱۳ کال د جولای په ۲۵ ا وروستۍ ناسته يې د ۲۰۱۵ کال د نوامبر په ۱۱ مه نيټه)

همدا راز افغانستان د نړيوالې سوداګرۍ سازمان له نورو غړو سره هم د سوداګرۍ په اړه بحثونه وکړل او له هغوي سره هم توافق ته ورسيدل. په پای کې د نړيوالی سوداګرۍ سازمان کاري ډلي خپل مشر راپور د ۲۰۱۵ کال د نوامبر په ۱۳ مه دغه سازمان ته وړاندې کړ او بالاخره افغانستان د ۲۰۱۵ کال د ډيسمبر په ۱۷ د کينيا د نايروبي په غونډه کې د اجرائيه رياست لومړي مرستيال انجينر محمد خان لخوا د دغه سازمان سره پروتوکول لاسليک کړو او غړيتوب يې ترلاسه کړو.[۱]

---

[۱] هماغه ، صفی الله تکاب (۲۰۱۹/۹/۶ ز) ، ويکيپيديا : نړيوال سوداګريز سازمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم مبحث : د نړيوال تجارتي سازمان اداري تشکيل

نړيوال تجارتي سازمان ګڼ شمير اختصاصي جهازونه لري د مراکش د معاهدې هدف د دغه جوړښت څخه دا وو چې په چټکۍ سره فيصلې وکړي دغه سازمان عام جهاز لري.

لومړي مطلب :د وزيرانو کنفرانس

د غه کنفرانس کې د غړو هيوادونو د تجارت وزيران ګډون کوي او دوي د سازمان په راس کې قرار لري ، لږ تر لږه په هرو دوو کلونو کې يو ځل غونډه کوي ، دغه کنفرانس دندې په لاندې ډول دي.

۱ـد فرعي او داخلي کميټو جوړول: د خارجه وزيرانو دعه کنفرانس به د تجارت د بهبود لپاره کميټې تشکليوي، دارنګه به د پانګې د دفع کولو لپاره کميټه جوړوي ، دمالي او اداري چارو لپاره به کميټه جوړوي ،تجارت د معاهدې مطابق به خپلې دندې پر مخ بيايې ، دارنګه مجلس حق لري چې د دې کميټو څخه پرته د ضرورت له مخې نورې هم تشکيل کړي.

۲ ـد سازمان لپاره د عام مدير ټاکل او دهغه صلاحيتونه محدودول: د وزيرانو کنفرانس به عام مدير ټاکې د هغه وجايب او صلاحيوتونه به په ښنبه کوي ، د هغه د خدمت شرايط او د کار موده هم تعينوي.

د سازمان د معاهداتو تفسير: د وزيرانو کنفرانس به د سازمان معاهدات تفسيروي او دغه دنده يوازې تر دوي پورې محدوده ده ، تجارتي معاهدې د تفسير پر مهال به له حپل صلاحيت او قدرت څخه کار اخلې ، خو د مجلس د رهنما د توصيې مطابق عمل کوي، البته د تفسير په هکله به د اکثريت رايو اعتبار ورکول کيږي.

۳. د يو شمير غړو د التزاماتو عفوه کول د وزيرانو کنفرانس او عام مجلس په استثانيې حالاتو کې حق لري چې د يو يا زياتو غړو د التزاماتو ببښنه وکړي. يعنې هغه التزامات چې د معاهدې په ترځ کې پرې لازم شوي وي عفوه کړي ، په دې شرط چې دا فيصله د درې پر څلورو رايو سره صورت مومي.

۴ـيو شمير غړو د غوښتنې پر بنسټ د معاهداتو د ځينو مادو تعديل په سازمان کې هر غړي کولاې شي چې د وزيرانو کنفرانس ته د معاهدې د ځينو مادو تعديل غوښتنليک ورکړي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا غوښتنلیک به د ۲او د ۳ مادو پر اساس وي. ځکه د معاهدې ضمیمه ۲۲ ماده تر تجارتې توکو پورې خاص ده او دریمه ضمیمه تر اجراآتو تر قواعدو پورې خاص ده ، البته د تعدیل لپاره به موافقه د وزیرانو د مجلس څخه وروسته په اتفاقي د رایو سره صورت نیسې.
۵-دنویو اضافي تجارتي معاهداتو موافقه وزیرانو کنفرانس حق لري چې د غړو د غوښتني په اساس نوي معاهدات تائید کړي په تیره بیا **۴۴** ضمیمې ته ځکه دا یوازې د تجارتي متعددو اطرافو د مدني الوتکو ، دولتي مشتریانو او لبنیاتو او غوایې غوښو تر تولیداتو پورې خاص دي.
۶-د نویو غړیو د منظوري صلاحیت د وزیرانو کنفرانس حق لري چې د نویو غړو د منظوري فیصله وکړي ، خو دا په سازمان د دوه پر درې برخې اعضاوو سره صورت نیسې.
۷- په استثنایې شکل د یو شمیر غړو د معاهدې د نه تطبیق موافقه د وزیرانو کنفرانس کولای شي چې د تجارت د متعدد اطرافو معاهده په خاصو حالاتو د ځینو غړو د نه تطبیق موافقه وکړي ، دا به د هر غړي د غوښتنې پر اساس کیږي چې وضاحت یې په **۱۳** ماده کې ذکر دي.[۱]

دویم مطلب : عام مجلس

عام مجلس د وزیرانو له کنفرانس څخه وروسته دویم مقام لري په دې مجلس کې به د غړو هیوادونو نمایندګان غضویت لري ، دوي به د هغه چارې مخ ته بیایې چې د وزیرانو د کنفرانس د دایریدو په منځ کې واقع کیږي ، په دي اساس عام مجلس د دوام او استمرار صفت لري ،ځکه دا د دي وړ دې چې په هر وخت کې منعقد شي او اختصاصات یې په لاندې ډول دي.
۱-اداري اختصاص په دې کې مجلس مالي دندې او کلنۍ پانګه تنظیموي.
۲-د مراقبت اختصاص مجلس صلاحیت لري چې د تجارتې سیاست مراقبت هغه مهال وکړي چې مناسب ورته ښکاره شي.
۳-قضایې صلاحیت مجلس کولای شي چې هغه منازعات حل کړي چې واړو مناسب وي.

---
[۱] نبي بصیرت ، نړیوال سازمانونه (۱۳۹۸) مسلم خپرندویه ټولنه ، صفحه ، ۲۴۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دي سربيره مجلې کولای شي چې د فرعي مجالسو مراقبت وکړي لکه په توکیو کې د تجارت مجلس ، په خدماتو کې د تجارت مجلس ، د فکري ملکیتونو د حقوقو مجلس ، د بیلابیلو ارگانونو د فعالیتونو جاج اخیستل ، دارنگه مجلس کولای شي چې بیلا بیلو نړیوالو سازمانونو سره همکاري وکړي تر څو په نړیوال اقتصادي سیاست کې نظم او دسپلین تحقق ومومي.[1]

دریم مطلب : عمومي اسمبلي

دغه اسمبلي به د وزیرانو مجلس جوړوي د هغه لپاره به یو مدیر ټاکې دا رنگه به قواعدو مطابق ورته مامورین ټاکي ، عمومی اسمبلي به اداري فعالیتونه چې په مالي چارو پورې تړاو ولري پر مخ بیایې ، د دې نه هم مهم دا دې چې د غړو سره به د منازعاتو په حل کې مرسته کوي ، په قانوني او اجرائیوي برخو کې هم د وزیرانو کنفرانس سره مرسته کوي.[2]

څلورم مطلب : د منازعاتو د حل ارگان

هغه احکام چې د کات په سازمان کې په ۱۹۴۷ کال کې موجود ول په تیره بیا د تجارتي منازعاتو د حل په باره کې تر یو څه اندازې ناقص وو ، ځکه د هغه لپاره داسې مراقبت کمیټه نه وه موجوده چې بیا یې مراجعه کړې وای او غلطي ورڅخه یستلي وای ، دارنگه نوموړي ملزم هم نه ول ، نو د نړیوال سازمان له تشکیل څخه وړاندې په تجارتي اړیکو کې گډودي موجوده وه ، ځکه هیوادونو به د ترخپل مینځ د تجارتي جزاگانو غوښتنه کوله له همدې کبله په نړیوال تجارتي سازمان کې د منازعاتو د حل نظام قایم کړي شو ، تر څو د غړو هیوادونو د حقوقو ساتنه وکړي او هم منازعاتو ته داسې د حل لارې پیدا کړي چې هغه ابرو مندانه وي او اختلافات په ښه توگه حل کړي.[3]

---

[1] هماغه ، د نړیوال تجارت حقوق ، ص ۱۴۰ ـ ۱۴۱
[2] عبدالناصر نزوال (۱۹۹۹ ز) ، د نړیوال تجارت سازمان ، عمان ، ص ۱۸
[3] هماغه ، د نړیوال تجارت حقوق ، ص ۱۴۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم مبحث : دنړیوال تجارتي سازمان ارکان

د تجارت نړیوال سازمان اصلي ارکان عبارت دي له : د وزیرانو کنفرانس،عمومي شورا ،تجارت کړنلارې د څیړنې رکن ، اختلافاتو د حل او فصل رکن ، تخصصی کمیټې او دارالنشاء څخه چې هر یو جلا جلا د بحث لاندې نیسم.

لومړي مطلب د وزیرانو کنفرانس غونډه

د وزیرانو کنفرانس (غونډه) د تجارت نړیوال سازمان په تشکیلاتي جوړښت او د پریکړې یو له مهمو برخو نه ده همدا د وزیرانو کنفرانس ده چې د غړو هیوادونو له استازو نه جوړیږي او لازمه ده چې هر دوه کاله یو ځل سره غونډ شي او جلسه دایره کړي د وزیرانو کنفرانس په جلساتو کې اجنډا د عمومي شورا له خوا چې جوړه شوي د بحث لاندې نیول کیږي او صلاحیت لری چې ټول مسایل چې د نړیوال تجارت سازمان پورې اړه لري د څو اړخیزي موافقتنامي د چارچوب په اساس هر پریکړه وکړي.
د تجارت نړیوال سازمان د وزیرانو کنفرانس لومړي غونډه وروسته د جوړیدو د یاد سازمان نه په کال ۱۹۹۶ زیږدیز کال کې سنګاپور په ښار کې ترسره شوه، دوهمه غونډه یې د ۱۹۹۸ زیږدیز کال د مې په میاشت کې د ژنو په ښار کې تر سره شوه ، دریمه غونډه یې د ۱۹۹۹ زیږدیز کال د سپتمبر په میاشت کې د امریکا د ستایل په ښارکې تر سره شوه، څلورمه غونډه یې د ۲۰۰۱زیږدیز کال د نومبر په میاشت کې د قطر هیواد په دوحه ښار کې تر سره شوه ، پنځمه غونډه یې پ ۲۰۰۳ زیږدیز کال په سپتمبر میاشت کې د مکسیکو هیواد په کانکون ښار کې تر سره شوه او شپږمه غونډه یې د ۲۰۰۵ کال د دسامبر په میاشت کې د هنکانګ په هیواد کې تر سره شوه.[1]

دویم مطلب : عمومي شورا

عمومي شورا چې د تر ټولو غړو هیوادونو له استازو نه جوړ شوي ده د وزیرانو کنفرانس نه وروسته له مهمو رکنونو د تجارت نړیوال سازمان نه ګڼل کیږي ، عمومي شورا په هرو دوه میاشتو کې یو ځل جلسه نیسې چې د سازمان نه ګڼل کیږي ، د عمومي شورا په هرو دو

[1] هماغه ، محمد اکبر زاهد نړیوال سازمانونه ، ص ۲۲۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

میاشتو کې یو ځل جلسه نیسي چې د سازمان ورځنې چارې د وزیرانو کنفرانس دندې د دوي په نه شتون کې ترسره کړي او راپور یې بیا د وزیرانو کنفرانس ته وړاندې کړي. د دې شورا بله دنده فرعي شوراګانو ته هدایت او نظارت ده یادې شوراګانې عبارت دي له: د تجارتي اموالو شورا، تجارتي خدماتو شورا د تجارتي معنوي مالکیت شورا.
عمومي شورا همدارنګه د اختلافاتو د حل او فصل د رکن او د تجارتي کړنلارې د څیړنې د رکن مسؤلیت هم په غاړه لري او په ځنې مواردو کې د یادو رکنونو پر ځای هم اجراآت کولای شي ، د عمومي شورا د تجارت نړیوال سازمان رابطه له نورو نړیوالو سازمانونو سره هم ټینګوي او د ا کار هم د دې شورا له مسؤلیتونو څخه ده ، د مالي مقرراتو تصویب د تجارت نړیوال سازمان د کلني بودیجې مسؤلیت او همدا راز د هر غړي د غړیتوب حق هم دا عمومي شورا تعینوي.[1]

دریم مطلب : د اختلافاتو د حل او فصل رکن

د غړو هیوادونو په منځ کې د مشورې د پیداکولو تر څنګ د ستونزو او اختلافاتو د حل او فصل مرجعه ده، یاد رکن مشکلاتو ته رسیدګي هیات او د بیا کتنې مرجع جوړه وي او د غړو هیوادونو په منځ کې چې د څو اړخیزو موافقتنامو له وجهې چې کومې ستونزې راولاړیږي د هغو حل ته رسیده ګي کول د یاد رکن پریکړې په ټولو غړو هیوادونو لازم الاجراء دي.[2]

څلورم مطلب : د تجارتي کړنلارې د څیړنې رکن

عمومي شورا کولای شي د تجارتي کړنلارې د ارزونې په توګه جلسه وکړي دا رکن خپل ځانګړي قوانین لري چې تر ډیره حده د سازمان د تجارتي سیاستونو د بدلون او یا په هغه کې د تجدید نظر په اړه کار کوي.د هر کال په پیل کې د غړو له منځ څخه د یو کال لپاره د دې رکن رئیس او دوه معاونین انتخابیږي.[3]

---

[1] هماغه ، رضا موسی زاده ، نړیوال سازمانونه ، ص ۱۹۰
[2] هماغه نبي بصیرت ، نړیوال سازمانونه ، ص ۲۵۲
[3] هماغه ، محمد اکبر زاهد ، نړیوال سازمانونه ، ص ۲۲۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

پایله

د نوموړې موضوع د لیکنې څخه وروسته دې پایلې ته ورسیدم چې:
د نړیوال تجارت د بهبود لپاره د نړیوال تجارت سازمان یو ګټور ارګان دی چې له امله یې د نړۍ د مختلفو هیوادونو تر منځ تجارتي اړیکې ټینګیږي او له بلې خوا د نړیوال تجارت په برخه کې د پیښبید ونکو شخړو مخنیوی کوي.
په نړۍ کې په مختلفو برخو کې د تجارت د ودې لپاره یو داسې ارګان ته اړتیا ده چې د هیوادونو تر منځ تجارتي اړیکې لا پراخه کړي او هغه هیوادونه چې یو له بل سره یې تجارتي اړیکې قطع کړي د بیا ځل لپاره د دوی تر منځ تجارتي اړیکې قایمې کړي چې خوشبختانه دا ارګان د نړیوال تجارت سازمان دی چې عملاً یې په فعالیت پیل کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندیزونه

د یادې موضوع د لیکنې څخه وروسته ځینې وړاندیزونه لرم:

۱ ـ نړیوال تجارت سازمان ته مې وړاندیز دا دی چې د نړۍ د هیوادونو تر منځ دې تجارتي اړیکې پراخه کړي.

۲ ـ ټول تاجر افرادو ته مې وړاندیز دا دی چې د نړیوال تجارت پر مهال دې د نړیوال تجارت قواعد او اصول رعایت کړي او د هغې د نقض کولو څخه دې ځان وساتي.

۳ ـ دولتونو ته مې وړاندیز دا دی چې نړیوال تجارت دې د سیاست ښکار نه ګرځوي یعنې نړیوال تجارت دې له سیاست څخه جلا کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مأخذونه

۱: بصیرت ، عبد النبي ، نړیوال سازمانونه(۱۳۹۸) مسلم خپرندویه ټولنه
۲: زاهد ، محمد اکبر (۱۳۹۷هـ ش) . نړیوال سازمانونه، ژباړن: محمد عالم امین، جلال اباد: مومند خپرندویه ټولنه، لومړی چاپ
۳: سباوون ، عبدالبصیر (۱۳۹۷هـ ش) . نړیوال سازمانونه ، جلال اباد : لیکوال خپرندویه ټولنه
۴: علي مکي فادي(ــ) ، د کات او نړیوال تجارتي سازمان تر منځ پرتله ،لومړی چاپ، د لبنان څیړنو لوی مرکز شماره ۲۰۰
۵: موسی زاده ، رضا (۱۳۹۳هـ ش) . نړیوال سازمانونه ، ژباړن: محمد نظیم سمون ، کابل: مستقبل خپرندویه ټولنه ، دویم چاپ
۶: نزوال ، عبدالناصر (۱۹۹۹ز) ، د نړیوال تجارت سازمان ، عمان
۷: نعوش، صباح ، اسلامي نړۍ او نړیوال تجارتي سازمان ، یاده څیړنه په الجزیره ویب پاڼه کې نشر شوې ده
۸: نیازی ، محمد مصطفي (۱۳۹۷ل) ، د نړیوال تجارتي حقوق ، جلال اباد ، یار خپرندویه ټولنه
۹: هاند ، محمد جعفر (۱۳۹۳هـ ش) ، نړیوال سازمانونه ، جلال اباد : مومند خپرندویه ټولنه ، دریم چاپ

انټرنیټي ادرس

۱۰: صفی الله تګاب (۲۰۱۹/۹/۲ ز) ویکیپیډیا : نړیوال سوداګریز سازمان (۱۳۹۸/۱۱/۲۹ ل)
https://ps.m.wikipedia.org/wiki/نړیوال-سوداګریز-سازمان

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library